

[Predgovor]

Če sta se, draga bralka in bralec, v božičnem času imela priložnost sprehajati po kateri izmed zahodnoevropskih metropol in zreti v izložbe velikih knjigarn, sta kaj težko zgrešila takšne in drugačne fotografske monografije posameznih grafitarjev in street artistov, foto-preglede grafitarskega in streetartističnega ustvarjanja po posameznih državah ali regijah, zbirke grafitarskih in streetartističnih foto-razglednic iz nekaterih večjih in manjših mest z vseh koncev sveta, foto-zbornik najboljših grafitark in streetartistk na svetu, »najboljše posterje sveta«, »najboljše nalepke sveta«, »najžlahtnejše urbane umetnine iz Evrope in od drugod« in tako naprej in tako dalje. Te knjige so se v vsej svoji barvitosti šopirile v prvih vrstah izložbenih oken in knjižnih polic v trgovinah knjigotržnih multinacionalk. Pojavljale so se kot eminentno in prestižno ali pa vsaj trendovsko kulturnoumetniško blago, ki se mu nobena nočna omarica, pa naj je še tako razmajana, ne bi smela upreti, če si ob njej ležeča ali ležeči želi vsaj delnega stika s kulturno-umetniškimi smernicami neoliberalnih časov.

Da, grafiti in street art so (vsaj) v razvitih državah – od Velike Britanije in Francije prek Nemčije, Belgije, Nizozemske do Združenih držav, Japonske in še marsikje – postali tržna uspešnica, številni protagonisti tovrstne kreativnosti pa priznani umetniki in veliki zaslužkarji. Vse to je bržkone posledica preteklega izrazito kulturno in družbeno determiniranega prepoznavanja določenih oblik grafitiranja in streetartističnega ustvarjanja kot umetniških podvigov, ki si »zaslužijo« preiti na premične medije v skladu z ekonomiko in politiko umetnostnega ter kulturnoindustrijskega predstavljanja, razstavljanja in mešetarjenja, pa naj gre za grafito na platnih, uporabo streetartističnih tehnik v videospotih in na naslovnica glasbenih albumov ali zgolj za grafitarsko zdizajnirano posteljnino, v katero smo nedavno lahko boljčali tudi v eni izmed tukajšnjih prodajaln pohištva in notranje opreme.

Toda začuda bo nekoliko bolj zvedavima knjigoljubki in knjigoljubcu ter spremljevalki in spremljevalcu kulturnih in družbenih dogajanj kaj hitro postalo jasno, da se med grafitarskimi in streetartističnimi knjižnimi bleščicami ne skriva prav nikakršna trdojedrna izjema, ki bi tovrstno ulično ustvarjalnost poskušala ovekovečiti še kako drugače kot s fotografiranjem izbranih primerkov. Ne, pri velikih knjižnih založbah bosta težko, zelo težko, našla kakšno poglobljeno esejistično, kaj šele stro-

go znanstveno študijo grafitiranja in streetartističnega delovanja. V največji meri bo šlo za razkošen trdovezan ali mehkovezan – pač v skladu s kupno močjo potrošnice ali potrošnika – nabor »kakovostnih« fotografij izbrane tematike, ki jih dopolnjuje v deskripciji zagozdeno čtivo o posameznih ustvarjalnih tehnikah, slengu in imidžu, ali pa klasično umetniško-biografsko promoviranje samih ustvarjalcev, večinoma z nizanjem izbranih izjav, izvzetih iz časovnega in prostorskega konteksta.

Kako pa je na tukajšnjih prostorih in v današnjem času? Najprej je seveda treba ugotoviti, da izložbe knjigarn v Sloveniji glede ponudbe del, ki bi obravnavala grafite in/ali street art, izrazito zaostajajo za tistimi na Zahodu. Pri nas zaenkrat graffiti in street art očitno še ne veljajo

za rentabilno vejo trženja knjig. Če pa se že pojavi kakšno tovrstno presenečenje, gre bržkone za »izlog jeftinih slatkiša« v obliki kakšnega domačega popisa uličnih parol, ki se jih da prešteti na prste ene roke, ali preverjeno svetovno uspešnico« banksyjevskega ali basquiatovskega tipa, pa še te vaju navadno ne gledajo iz izložb, temveč se skrivajo v zapiku množice knjig o grafiki in oblikovnanju vseh vrst. Edino izjemo v tem smislu predstavlja katalog *Grafitarji/Graffitists*, ki je izšel kot zbornik besedil ob istoimenski razstavi v Mednarodnem grafičnem likovnem centru v Ljubljani leta 2004, ki pa se ne more izogniti očitku, da obravnava predvsem specifične subkulturne grafite writerjev. Skratka, v Sloveniji fotomonografij in preglednih fotozbirk grafitov in street arta s tukajšnjih prostorov in okoliških regij ne bosta našla, prav tako pa, razen omenjenega kataloga, v knjigarnah ni obsežnejših in bolj poglobljenih analiz grafitiranja in street arta. V knjižnicah humanističnih in družboslovnih fakultet so sicer na voljo posamezni članki v specializiranih revijah in nekatere diplomske in magistrske naloge, toda tudi pri njih raven kakovosti izrazito niha.

Vse naštetu ter živahne razprave in elektronskopoštne izmenjave na temo street arta in grafitov med nekaterimi profesorji, asistenti in študenti s Fakultete za družbene vede ter številnimi drugimi posamezniki in posameznicami z različnih področij kulturno-umetniškega ali akademskega delovanja pri nas in v tujini so bili razlog, da smo Mitja Velikonja, Sandi Abram in zgorajpodpisani pred slabim letom začeli resno razmišljati o izdaji obširnega zbornika o omenjeni tematiki, ki bi v svoji raznolikosti vsaj nakazal, na kako različne načine je mogoče o preteklem, sodobnem in bodočem streetartističnem in grafitarskem ustvarjanju razmišljati in pisati. Zato pred vama, cenjena bralka in bralec, ni naključni nabor besedil in fotografij, temveč tematsko delo, ki grafite in street art v Sloveniji ter drugod po svetu obravnava ne le kot umetniški, estetski ali subkulturni fenomen, temveč predvsem kot široko razširjeno popularnokulturno ustvarjanje, intencionalno komuniciranje in politično delovanje, ki je priljubljeno prav zaradi svoje ljudskosti, izhajajoče iz podmene od ljudi za ljudi, hkrati pa njegov pomen raziskuje v luči zgodovinskih, ekonomskih, družbenih in kulturnih pogojev. Tako tudi ni nič naključnega ali nenavadnega v tem, da vsa objavljena besedila niso zavezana znanosti, temveč so po svojem žanru in/ali slogu pokazatelj še zdaleč ne izčrpane odprtopomen-

skosti obravnavane grafitarske in streetartistične stvarine, ki kar kliče po razpršenem analitično-metodološkem aparatu in raznorodnih, a v svojem bistvu prepletenih praktično-teoretskih osmislih. Pričujoča besedila potemtakem upravičeno vključujejo tako strogo znanstvene članke in strovne eseje kot tudi intervjuje, recenzije knjig in streetartističnih artefaktov, transkripciji »živih« razprav, fotoreportažo, naredi-sam priročnik in celo pesem, pri čemer se te obravnave grafitov in street arta gibljejo med sociologijo, kulturologijo, umetnostno zgodovino, literaturo, pričevanju akterjev in praktičnimi napotki za »branje« in »snovanje«. Vse skupaj dopolnjujejo številne fotografije, ki so nastale na različnih koncih sveta, dasiravno je tistih s tukajšnjih ulic in trgov največ, ter sekcija Domače branje, ki radovednega bralca napoti k nadaljnjim virom za preučevanje grafitov in street arta. Da bi dotična cifra Časopisa kar najbolje uhajala formalni vizualni togosti in potemtakem sledila pisanosti zastavljene tematike, smo jo začinili tudi z nekaterimi oblikovalskimi kompozicijami, ob grenkobnem, a neizogibnem zavedanju vnovične izumetničene ter okrnjene reprezentacije teh kreativnih uličnih izražanj.

Zaradi specifičnosti izrazja v kontekstu grafitarske in streetartistične ustvarjalnosti v tej zbirki – tako v posameznih prispevkih kot tudi v obliki posebnega slovarčka – predstavljamo tudi zaznamujoče temeljne pojme, slengovske izraze in koncepte, ki vama bodo v pomoč pri nekaterih morebiti nenavadnih besedah, kot je, denimo, že zgoraj omenjeni writer.¹ Obenem je tej cifri Časopisa priložen še DVD, na katerem bosta našla ne le vse tiste fotografije, ki so natisnjene na teh straneh,

¹ Posamezni izrazi v slovarčku se nanašajo zlasti na sporazumevanje med člani grafitarske subkulture, deficitarno pa je po tej plati število le-teh v street artu ali v ostalih oblikah grafitarskega ustvarjanja. Te izraze si pri nas večinoma »izposojamo« pri prvotnih angleških različicah, ki so nastale že v začetkih rojevanja grafitarske subkulture v New Yorku, in si jih tukajšnji writerji le deloma prilagajajo. Za primere takšnega prisvajanja drugod po svetu glej članek Ljiljane Radošević v tej številki ali brazilsko različico v *Graffiti Brasil* avtorjev Lost Art, Neelon in Manco (London, Thames & Hudson, 2005).

temveč tudi množico dodatnih fotografij, ki izpričujejo omenjeno raznolikost grafitiranja in street arta. Za nameček vama, spoštovana bralka in bralec, na ploščku v prisluh in na ogled ponujamo tudi »graffiti-style« videospot za hip-hop štikelc Dežela Ica Lumbaga, Sama Borisa in Valterapa, ki je bil prav na tem nosilcu objavljen prvič – ekskluzivno in premierno.

Ne nazadnje se moram v imenu vseh urednikov zahvaliti Ribi 1 za vsa grafična in likovna oplemenitenja, Mateji Fajt za kreativne intervencije in zbirko idej, Robertu Bobniču za urne vskoke ob pravšnjem času, Tini Bajec za pomoč pri stikih z zainteresirano javnostjo ter vsem posameznicam in posameznikom za nesebično posojlo lastnih fotografskih zakladnic, ki so omogočile barvito zrcaljenje kameleonskosti ulic tudi na straneh, ki sledijo.

Torej – veselo na belo!